

prostora. Občina je prošnji ugodila. Ker pa takrat ni bil ugoden čas za postavitev spomenika, so ga spravili v mestno shrambo in nanj — pozabili. Okoli leta 1881. so kip našli in ga postavili pred grad Tivoli, kjer je stal do dne 31. decembra 1918., ko je ponoči s spred omenjenim doprnikom kar izginil.

Meseca aprila leta 1870. so zgradili v parku vodomet s fantičem, ki stiska ribo, iz katere se dviga voda visoko v zrak, ter okrasili štiri stebriče okoli vodometu z ulitimi vazami. Bržčas je dobilo ob prav istem času tudi stopnišče spodaj štiri velike pse iz litega železa, o katerih se govori, da se je njihov stvaritelj Fernkorn zaradi neke izgubljene stave ustrelil. Lepo kovano ograjo vrhu stopnišča pred gradom so postavili leta 1886. Izdelala jo je tvrdka Gustav Tönnies. Leta 1899. so nadomestili prejšnje stopnice s sedanjim stopniščem z rampo.

Kjer je dandanes za gradom prostor za letno gledališče, je bil nekoč ribnik, ki so ga pred tremi, štirimi desetletji zasuli. Pred svetovno vojno je igrala tu ali pa tik ob gradu često vojaška godba. Vodnjak s pozlačenim kipom, ki je zdaj pod zelenim baldahinom nad teraso, je stal prej na levi strani gradu, in sicer nasproti bohotno rastoči veliki tisi.

V mesecu maju leta 1883. so bila izpeljana gozdna pota po tivolskem griču, a leto dni pozneje je odsek za olepšavo mesta dal napraviti več mostičev na poti, ki drži proti šišenskemu hribu odnosno zdaj prav za prav le do hotela »Bellevue«. V letih 1937. in 1938. je dala mestna občina vsa pota in vse steze, ki vodijo na Rožnik, ki je bil leta 1936. privzet k mestu, korenito preurediti, to je izravnati, utrditi in dobro posuti z gramozom.

Prostor v Tivoliju, kjer je dandanes velesejem, čedno ograjeno letno telovadišče Ljubljanskega Sokola z veličastnim vhodom, kopališče športnega kluba »Ilirije« in otroško igrišče, je bil uporabljan nekoč za slavnostne nastope vojske ob cesarjevem rojstnem dnevu in za mladinske igre srednješolskega dijaštva; nato pa za prirejanje različnih zabav in razveseljevanja. Na kraju sedanjega telovadišča in kopališča je bilo zgrajeno pred štiridesetimi leti veliko kolesarsko dirkališče, kakih petnajst let pozneje opuščeno in porušeno. Ta del Tivolija je bil potem pred vojno in še precej časa po njej namenjen zgolj potujočim cirkusom, panoramam, zverinjakom, komedijam, vrtljakom, streliščem in podobnemu. Tedaj so Lattermannov drevored bolj ko zdaj obiskovale, zlasti ob

nedeljah in praznikih, velike množice radovednega občinstva, kar pa mirnim šetalcem spričo hrupa in trušča ni bilo nič kaj všeč.

Omembe vredna je vsekakor še beležka »Slovenskega Naroda« z dne 11. aprila 1882. s tole vsebino: Leta 1881. se je pojavil med stanovalci tivolskega gradu legar, za katerim je umrla celo soproga nekega polkovnika. Ljubljance so se čudili, kako vendar je mogel nastati legar v poslopju, ki je precej oddaljeno od drugih hiš ter stoji med čednim parkom in smrekovim gozdom. Toliko večji pa je bil še preplah, ko se je zvedelo, da je zbolelo za nalezljivo boleznijo tudi šest gostov, ki so hodili zajtrkovat v bližnjo »Švicarijo«. Zato so začeli notranjost gradu preiskovati. In izsledili so vzrok: Vseh trinajst let, odkar so gospodarili na rotovžu nemškutarji, niso v gradu stranišča niti enkrat izpraznili.

Okoliš tivolskega in Cekinovega gradu je bil priklonjen Ljubljani šele leta 1892. Kjer je danes hotel Tivoli ali — boljše — samo mestna stanovanjska hiša, zgrajena od občine leta 1908., je bila prej »Švicarija«, ki jo je ustanovilo Kazinsko društvo ter otvorilo v njej gostilno in kavarno dne 8. junija 1835. z godbo in umetnim ognjem.

Velika sreča je za Ljubljano, da je postalo vse obširno tivolsko posestvo po tolikem menjavanju lastnikov in po toliko izpremabah v teku časa naposled mestna last. Zakaj če bi bil grad s krasno okolico vred v rokah zasebnikov, ki bi razpolagali z vsem po svoji mili volji, bi to gotovo nikakor ne koristilo prebivalstvu kakor tudi ne bi bilo na livadah tako lepo urejenih sprehajališč, kakor so dandanes, ki razveseljujejo domačine in privabljajo s svojo mikavnostjo množice tujcev.

Leta 1880. je napravila mestna občina stalni ribnik, ki ga je tri leta pozneje razširila na južnem delu. Sedaj meri ribnik okoli 8500 m². Mestni magistrat ga je prepustil nemškemu »Eislaufverein« in mu dovolil zgraditi paviljon za drsalce in gledalce. Ker pa društvo ni izpolnjevalo določil pogodbe in imelo samo nemške napise, je mestna občina pogodbo razveljavila ter prevzela drsališče v lastno oskrbo. Poleti so se v prejšnjih časih ljudje tudi vozili s čolni po ribniku.

Od leta 1921. pa do leta 1937. je telesno-kulturno društvo »Atena« uporabljalo prostor za železniško progo, kjer je zdaj izpeljana proti ribniku nova cesta, za telovadišče in igranje tenisa.

MLADINSKO SKRBTVO IN ZDRAVSTVO MESTA LJUBLJANE

NA MEDNARODNI MLADINSKO ZAŠČITNI RAZSTAVI II. BALKANSKEGA KONGRESA ZA
ZAŠČITO OTROK IN MLADINE V BEOGRADU LETA 1938.

V Beogradu se je vršil od 1. do 7. oktobra l. 1938. II. balkanski kongres za zaščito otrok in mladine, ki ga je priredila na iniciativo »Union Internationale de Securs aux Enfants à Genève« »Jugoslovanska Unija za zaščito otrok«. V zvezi s kongresom se je priredila istočasno tudi mednarodna mladinska zaščitna raz-

stava, ki je trajala od 1. do 25. oktobra. Razstave so se udeležile poleg balkanskih držav Jugoslavije, Bolgarije, Romunije, Turčije, Grčije in Albanije, tudi druge evropske države, in sicer Nemčija, Madžarska, Italija, Poljska, Anglija, Francija in Zedinjene države severne Amerike ter naknadno še češkoslovaška.

Vkljub temu, da je kongres razpravljajal prvenstveno o zaščiti vaškega otroka in formaciji medicinsko-socialnega osebja na vasi, so bile še posebej pozvane zaradi primerjave nekatere prestolnice evropskih držav, da pokažejo svoje delo na mladinsko zaščitnem področju. Prav tako so bila pozvana k sodelovanju v okviru jugoslovanske razstave tudi mesta Ljubljana, Zagreb in Beograd.

Ljubljana se je vabilu odzvala in razstavila pregled mladinskega socialnega skrbstva in zdravstva po vojni v okviru slovenske mladinsko zaščitne razstave, ki jo je priredila Jugoslovanska Unija za zaščito dece, sekcija za dravsko banovino. Ker je bilo tako mladinsko skrbstvo in zdravstvo mesta Ljubljane prvič prezentirano pred mednarodnim forumom, velja, da »Kronika slovenskih mest« zabeleži ta dogodek in ga tako ohrani bodočim rodovom v spomin in pouk.

Mladinsko skrbstvo mesta Ljubljane je bilo prikazano s 14 kartami, diagrami in načrti mladinskih ustanov, zdravstvo pa z 10 kartami. Karte so bile razobešene na 3 stenah, ki so merile 76 m². Dočim sta imeli mesti Beograd in Zagreb mnogo več prostora in tudi razkošnejše opremljenega, je bila razstava mesta Ljubljane prikazana sicer skromneje, toda po vsebini gradiva in po mnenju udeležencev bogateje od drugih.

MLADINSKO SKRBTVO

Mladinsko zaščitne ustanove so bile razvidne iz karte, ki je v načrtu mesta Ljubljane imela včrtana posebna znamenja. Iz nje je bilo razvidno, da je imela Ljubljana v začetku leta 1938. 7 otroških zavetišč, 7 otroških vrtcev, 11 zavodov, v katere je oddajala svoje oskrbovance, dalje 13 šolskih kuhinj, 5 otroških igrišč in eno gozdno šolo.

Na tujca, ki ne pozna ljubljanskih socialnih razmer in ki mu ni znana socialna struktura Ljubljane tudi s teritorialne plati, je napravila karta ugoden vtis. Tisti pa, ki so mu tozadevne razmere znane, pa si je dovolil pripombo, da bi bilo potrebno več otroških zavetišč, osobito na periferiji mesta (inkorporirane občine). Toda tudi v tem oziru bi imela karta drugačno lice, če bi bili včrtani še zavetišči na Viču in v Zeleni jami, od katerih je bilo prvo izpuščeno, odn. označeno za zavod, kamor oddaja MOL svoje oskrbovance, dočim je drugo že dograjeno, pa še ne posluje.

Izdatki za socialno in mladinsko skrbstvo so bili razvidni iz posebne karte, na kateri so bili ponazorjeni v primeri s celokupnimi proračuni in proračuni za socialno skrbstvo. Celotni proračuni MOL so bili od l. 1918. sledeči:

Prorač. leto:	Celotni proračun MOL
1918./19.	2,411.309 K
1919./20.	5,224.292 K
1920./21.	10,662.790 K
1921./22.	15,408.670 K
1922./23.	9,245.585 din
1924.	23,947.609 din
1925.	28,480.835 din
1926.	34,751.003 din
1927.	36,830.037 din
1928.	42,007.165 din
1929.	44,008.970 din
1930.	49,236.718 din

Prorač. leto:	Celotni proračun MOL
1931.	50,664.868 din
1932.	47,321.500 din
1933.	45,839.075 din
1934.	46,615.234 din
1935./36.	84,531.856 din
1936./37.	103,589.542 din
1937./38.	99,029.377 din

Postavke za socialno skrbstvo MOL pa so bile po vojni v primeri s celotnimi proračuni sledeče:

Prorač. leto:	Postavka za soc. skrbstvo:	% od celotn. proračuna:
1918./19.	209.942 K	8.70
1919./20.	254.028 K	4.86
1920./21.	499.362 K	4.68
1921./22.	836.020 K	5.42
1922./23.	766.338 din	8.28
1924.	2,824.232 din	11.78
1925.	3,745.830 din	13.15
1926.	3,660.463 din	10.53
1927.	3,880.364 din	10.54
1928.	4,220.777 din	10.00
1929.	4,489.670 din	10.20
1930.	4,878.450 din	9.90
1931.	5,079.885 din	10.02
1932.	4,322.238 din	9.13
1933.	4,690.988 din	10.23
1934.	4,569.154 din	9.80
1935./36.	4,092.980 din	4.94
1936./37.	6,918.506 din	6.67
1937./38.	6,120.230 din	6.16

Postavke za mladinsko skrbstvo MOL pa so bile po vojni v primeri s celokupnimi proračuni in postavkami za socialno skrbstvo sledeče:

Prorač. leto:	Postavka za soc. skrbstvo:	% od celotn. proračuna:
1918./19.	38.420 K	1.59
1919./20.	44.420 K	0.85
1920./21.	77.420 K	0.72
1921./22.	170.000 K	1.10
1922./23.	98.000 din	1.06
1924.	319.543 din	1.33
1925.	609.400 din	2.14
1926.	686.400 din	1.97
1927.	825.800 din	2.24
1928.	1,015.060 din	2.46
1929.	830.600 din	1.88
1930.	897.200 din	1.82
1931.	1,127.700 din	2.22
1932.	1,023.240 din	2.14
1933.	1,148.020 din	2.50
1934.	1,133.700 din	2.64
1935./36.	1,334.921 din	1.57
1936./37.	1,326.850 din	1.28
1937./38.	2,468.270 din	2,48

Iz tozadevne grafične ponazoritve je bilo zelo dobro razvidno, da so se izdatki za mladinsko skrbstvo v letih 1918./19. do 1921./22. rapidno dvignili in dosegli prvi maksimum, ko je bila še kronska valuta. Po vojne mladinsko skrbstvene zahteve so terjale, da so se v teku štirih proračunskih let izdatki za mladinsko skrbstvo popetorili. Napram izdatkom za socialno skrbstvo so se dvignili za 1.74 %, dočim so napram celokupnemu proračunu padli za 0.49 %. Od leta 1921./22. zaznamujejo velik padec, ki doseže minimum

leta 1924., nakar postopoma rasejo in dosežejo v dinarski valuti prvi maksimum l. 1928., ko je bilo izdanega za mladinsko skrbstvo napram izdatkom za soc. skrbstvo 24.07 %. So se torej v teku šestih let dvignili za 11.79 %, odn. napram celokupnim proračunom za 1.40 %. Leta 1929. zaznamujejo zopet padec, ki je obenem takoj na začetku zadnjega desetletja minimum, nakar polagoma rasejo in dosežejo po znatnejšem padcu l. 1936./37. v proračunskem letu 1937./38. drugi maksimum 40.32 %. So narasli torej izdatki za mladinsko skrbstvo od l. 1928. do l. 1937./38. za 16.25 %. Pripomniti pa je seveda treba, da so v zadnjih 10 letih rapidno rasli tudi redni letni proračuni tako, da je znašala razlika od proračuna za mladinsko skrbstvo z rednim letnim proračunom od leta 1928. do 1937./38. samo 0.02 %.

Vendarle pa je treba pripomniti, da se opaža osobito v zadnjem desetletju stabilna tendenca po počasnem, pa gotovem povečanju postavk za mladinsko skrbstvo, kar je najboljši znak, da postaja organizacija mladinskega skrbstva od leta do leta popolnejša in da zaradi tega tudi uspehi ne morejo izostati. To velja osobito za zadnje leto, ko se je postavka za mladinsko skrbstvo podvojila ne samo absolutno, marveč tudi relativno in to v odnosu napram izdatkom za socialno skrbstvo (od 19.18 % do 40.32 %), kakor tudi v primeri s celokupnim proračunom (od 1.28 % na 2.48 %).

V zvezi s tem bi bilo zanimivo omeniti tudi to, da stoji mesto Ljubljana v pogledu organizacije mladinskega skrbstva na prvem mestu ne samo v državi, marveč tudi v Sloveniji. To potrjujejo n. pr. sledeči podatki:

Koliko znašajo postavke raznih jugoslovanskih mest za mladinsko skrbstvo, ni podatkov, pač pa razpolagamo s podatki, koliko znašajo postavke nekaterih jugoslovanskih mest za soc. skrbstvo v primeri s celotnim proračunom. Tako n. pr. za l. 1933.:¹

Beograd z Zemunom	
in Pančevem	din 6,330.413'— ali 1.73 %
Zagreb	„ 11,570.216'— „ 4.75 %
Ljubljana	„ 4,690.988'— „ 10.23 % ²

Iz teh podatkov je torej razvidno, da je bila l. 1933. postavka MOL za socialno skrbstvo 6 krat večja od beograjske in 2 in pol krat večja od zagrebške v primeri s celokupnim proračunom.

Dalje je zanimiva primerjava postavk za soc. in mladinsko skrbstvo MOL s postavkami za soc. in mladinsko skrbstvo ostalih slovenskih mest.

Celokupna vsota vseh proračunov za slovenska mesta je znašala l. 1927. din 63,572.229'—, leta 1937. pa din 157,704.508'—. Se je torej v teku 10 let povečala za 148.07 %. Od tega denarja je bilo za socialno skrbstvo izdanega v l. 1927. din 6,249.671'— ali 9.66 % od vsote proračunov v l. 1927. V tem letu je znašala postavka MOL za soc. skrbstvo din 3,880.364'— ali

¹ Po Vidakoviću: »Stanbena beda kao uzrok društvene degeneracije«, Beograd, 1935., in »Komunalne financije naših gradova«, Beograd, 1935.

² Vidaković navaja postavko za socialno skrbstvo din 9,254.293'— ali 9.72 % od celokupnega proračuna, kar pa ne odgovarja resnici. Jaz sem navedel gornjo postavko, kakor stoji v proračunih, kjer je zabeležen celokupni proračun din 45,839.075'—, proračun za socialno skrbstvo din 4,690.988'— ali 10.23 %.

62 %. Torej postavke za soc. skrbstvo vseh 24 slovenskih mest niso dosegle niti polovico one vsote, ki jo je namenila za soc. skrbstvo MOL, čeprav so imele trikrat več prebivalstva. Leta 1937. pa je znašala vsota postavk za soc. skrbstvo din 11,163.165'— ali 7.07 % od vsote proračunov l. 1937. Ta vsota se je v teku 10 let sicer skoro podvojila, toda one relacije, ki jo je imela pred desetimi leti napram celokupnim proračunom, ni obdržala, nasprotno, nazadovala je za slabo četrtno. Tega leta pa je znašala postavka MOL za soc. skrbstvo din 6,120.230'— ali 55 %. Torej tudi leta 1937. niso postavke za soc. skrbstvo slovenskih mest dosegle polovico vsote MOL za soc. skrbstvo, toda so se pa tej polovici že močno približale. Dočim je znašala njihova vsota l. 1927. din 2,367.307'—, je znašala l. 1937. din 5,042.935'—. V soc. skrbstvu so pričele torej z MOL uspešno tekmovati ostale slovenske mestne občine.

Če primerjamo sedaj še postavke za mladinsko skrbstvo MOL s tozadevnimi postavkami ostalih slovenskih mest, potem pridemo do naslednjih zaključkov:

L. 1927. so imela posebne postavke za mladinsko skrbstvo sledeča mesta: Celje, Laško, Ljubljana, Maribor, Ptuj, Škofja Loka, Tržič in Slovenj Gradec. Torej 9. Skupna vsota vseh teh postavk je znašala din 1,524.144'— ali 2.39 % napram vsoti celokupnih proračunov, odn. 24.37 % napram vsoti postavk za soc. skrbstvo. Do leta 1937. pa so se gornjim mestom pridružili še Črnomelj, Jesenice, Metlika, Ormož, Radeče in Radovljica, torej je bilo l. 1937. vseh mest, ki so imela v svojih proračunih posebne postavke, namenjene samo za mladinsko skrbstvo, 15. Skupna vsota vseh teh postavk je znašala 3,578.160 din ali 2.26 % napram vsoti celokupnih proračunov, odn. 32.05 % napram vsoti postavk za socialno skrbstvo.

Od skupne vsote postavk za mladinsko skrbstvo l. 1927. je znašala postavka MOL 825.800 din ali 55 %, l. 1937. pa 2,468.270 din ali 70 %. Iz te primerjave povsem gladko lahko zaključimo, da v organizaciji mladinskega skrbstva slovenskih mest absolutno prednjači Ljubljana. Dočim tekmujejo z njo ostala slovenska mesta v pogledu splošnega socialnega skrbstva še kolikor toliko uspešno, saj so se ji v teku 10 let znatno približali, ne morejo pa tekmovati v pogledu mladinskega skrbstva, saj so v teku zadnjih 10 let močno zaostali za njo.

K tem komunalnim financam za socialno skrbstvo še tole splošno pripombo, ki je poznavalcu slovenske socialne strukture in mladinsko zaščitnega problema obrnila pozornost: Iz celotnega razstavljenega slovenskega gradiva je bilo razvidno, da je socialna, zdravstvena, vzgojna in moralna zaščita podeželskega otroka neprimerno bolj pereča, kot pa meščanska, in da bi se večina teh vprašanj dala uspešno rešiti, če bi imeli na razpolago sorazmerno vsaj toliko sredstev in moči, kolikor jih ima MOL.

Izdatki za redne in izredne podpore so bili razvidni iz posebne karte, in sicer za desetletje 1928.—1937./38. Iz nje je bilo razvidno, da so znašali izdatki za redne podpore:

v letu	
1928.	din 282.000'—
1929.	„ 292.000'—
1930.	„ 330.000'—
1931.	„ 395.000'—

1932.	din 377.640—
1933.	„ 382.320—
1934.	„ 400.000—
1936./37.	„ 425.400—
1936./37.	„ 425.000—
1937./38.	„ 500.000—

dočim so znašale izredne podpore med din 100.000— in 200.000—. Z zmanjševanjem izrednih podpor so rasle redne, odn. padale izredne podpore do l. 1932. (din 90.000—), od tega leta dalje pa se opaža, da se polagoma dvigajo poleg rednih tudi izredne, osobito v l. 1937., ko so se redne podpore dvignile od 425.400 do 500.000 in izredne od 120.000 na 230.000.

Jasno je, da je obenem z rednimi in izrednimi podporami raslo tudi število rednih in izrednih oskrbovancev, in sicer takole:

v letu	rednih oskrb.	izrednih oskrb.
1928.	370	180
1929.	352	230
1930.	356	255
1931.	430	280
1932.	432	315
1933.	440	350
1934.	496	515
1935./36.	440	498
1936./37.	533	456
1937./38.	484	472

V l. 1937. je MOL vzdrževala popolnoma 192 otrok, delno pa 2805. Ostale mestne občine pa so popolnoma vzdrževale 157 otrok, deloma pa samo 442. Tudi tu vidimo, da ima MOL absolutno največja števila.

Izdatki za zavodno in družinsko vzgojo so rasli prav tako, kakor so rasli izdatki za redne in izredne podpore, in sicer:

Leta:	Izdatki za zavod. oskrbo:	Izdatki za druž. oskrbo:
1928.	120.000	40.000
1929.	120.000	40.000
1930.	120.000	40.000
1931.	190.000	95.000
1932.	190.000	95.000
1933.	190.000	120.000
1934.	150.000	150.000
1935./36.	199.200	216.000
1936./37.	176.400	200.000
1937./38.	300.000	200.000

Obe črti (rdeča — zavodna oskrba, zelena — družinska oskrba) nam nudita s svojimi porasti in padci zanimivo sliko. Rdeča zaznamuje od l. 1930. do l. 1931. stabilen dvig, ki je trajal tri leta in nato padel. Isto se opazi tudi z zeleno črto, toda ta dvig je trajal le dve leti, nakar se prične rapidno dvigati, gre preko rdeče črte in doseže maksimum l. 1935. (216.000 din). Na kritični točki l. 1936., ko se je brzkone odločevalo, ali bo šla rdeča črta navzdol, to se pravi, ali bo dobila prednost pred zavodno družinska vzgoja, se je stvar obrnila tako, da je zašla družinska vzgoja v lahek padec, dočim se zavodna skokoma dvigne za ca. 85 %. Ravno to razkrižje rdeče in zelene črte je bilo točka pozornosti za obiskovalce, saj je bilo med njimi mnogo takih, ki so bili pristaši družinske vzgoje, bilo pa je tudi mnogo takih, ki so bili za zavodno vzgojo. Ali je za nas, to je za Ljubljano in vso Slo-

venijo, vprašanje teh dveh vzgoj rešeno, je odprto vprašanje, najbrže pa bo, da ni.

Da je raslo obenem z izdatki tudi število zavodnih in družinskih oskrbovancev od leta do leta, je razvidno iz sledečega:

Leto:	Zavodni oskrbovanci:	Druž. oskrbovanci:
1928.	34	12
1929.	32	14
1930.	29	11
1931.	50	24
1932.	54	31
1933.	50	41
1934.	46	54
1935./36.	64	69
1936./37.	65	89
1937./38.	117	78

Ob podatkih o zavodni in družinski vzgoji so sprožili obiskovalci vprašanje, zakaj ne družinska vzgoja, ki je cenejša kot zavodna. Iz gornjega je namreč razvidno, da je stal MOL en oskrbovanec v družini n. pr. l. 1936. 2258 din, dočim je stal v zavodu 2713 din.

Dnevna otroška zavetišča MOL so bila prikazana z 12 slikami in enim modelom bežigradskega zavetišča. Poleg tega so bili na posebni karti prikazani izdatki za dnevna otroška zavetišča ter otroci, ki jih obiskujejo, ločeno po spolu. Poleg tega so bili razstavljeni tudi načrti otroškega zavetišča v Trnovem, ki se je pričelo graditi letošnje poletje.

Od vseh otroških dnevnih zavetišč, ki jih vzdržuje MOL, nima nobeno lastnih prostorov. Zavetišče v Zeleni jami, ki je že dograjeno, pa še ne posluje, ter zavetišče v Trnovem, ki se gradi, bosta imeli samostojne, lepe in moderne prostore. Zavetišče pri sv. Florijanu in ono v Sp. šiški sta bili ustanovljeni leta 1916., na Taboru 1927., za Bežigradom l. 1937., na III. drž. mešč. šoli pa l. 1938. Vsa zavetišča imajo 18 prostorov, eno moško in 18 ženskih moči.

Pregled izdatkov za dnevna otroška zavetišča od l. 1927. do 1937./38. je sledeč:

leta 1927.	din 110.000
„ 1928.	„ 165.000
„ 1929.	„ 105.000
„ 1930.	„ 105.000
„ 1931.	„ 172.800
„ 1932.	„ 125.600
„ 1933.	„ 125.600
„ 1934.	„ 132.600
„ 1935./36.	„ 120.000
„ 1936./37.	„ 95.000
„ 1937./38.	„ 171.640

Pregled otrok v teh dnevnih zavetiščih pa nam prikazujejo sledeči podatki:

Leto	Ž.	M.	Sk.
1927.	76	41	117
1928.	68	41	109
1929.	89	47	146
1930.	77	60	137
1931.	70	68	138
1932.	81	67	148
1933.	79	113	192
1934.	89	101	190
1935.	52	105	157
1936.	76	94	170
1937.	99	125	224

Zanimiva je ugotovitev, da so do leta 1932. prevladovali v zavetiščih deklice, dočim prevladujejo od l. 1933. dalje dečki.

Počitniške kolonije MOL so bile prav tako kakor zavetišča prikazane s 17 slikami iz življenja v kolonijah, dalje z načrtom počitniške kolonije v Šiljevici ob morju ter z izdatki in pregledom kolonistov od l. 1927. do 1937.

MOL je bila ena prvih v državi, ki je pričela prirejati za mladino počitniške kolonije, najprej na Gorenjskem, pozneje pa tudi ob morju. Prvo počitniško kolonijo za otroke je priredila l. 1926. in od tega leta dalje redno vsako sezono. Od l. 1927. do l. 1937. je bilo v kolonijah MOL 2542 otrok, izdatki pa so znašali 1,098.500 dinarjev. Tozadevni razvoj nam prikazujejo sledeči podatki:

Izdatki za kolonije ter število kolonistov je raslo od leta do leta, in sicer:

Leto	Izdatki:	Število kolonistov:
1927.	50.000	70
1928.	60.000	130
1929.	70.000	125
1930.	69.500	136
1931.	106.400	234
1932.	126.800	236
1933.	146.200	329
1934.	126.100	380
1935.	70.000	310
1936.	130.000	280
1937.	150.000	312

Tudi v počitniških kolonijah so prevladovali dečki nad deklicami. Poleg tega pa je obiskovalec pogrešal podrobnejše analize uspehov in neuspehov, predvsem pa socialne in zdravstvene strukture kolonistov.

Poleg počitniških kolonij so bile prikazane na razstavi tudi božičnice, ki jih prireja MOL vsako leto za revne otroke.

Božičnice je pričela prirejati šele l. 1930. in so znašali tozadevni izdatki:

leta 1930.	din
1931.	47.000 [—]
1932.	50.000 [—]
1933.	50.000 [—]
1934.	55.000 [—]
1935.	65.000 [—]
1936.	65.000 [—]
1937.	75.000 [—]
	84.404 [—]

Očiten je stalen porast. Kandidatov za obdarovanje je vedno več. Saj jih je bilo l. 1935. 605, l. 1936. 644, l. 1937. pa že 731.

Poleg vsega spredaj omenjenega gradiva pa je bil na razstavi prikazan tudi načrt bodoče gozdne šole, ki naj bi jo postavila MOL za bolehne otroke nekje na Rožniku. Tozadevni načrt je vzbudil na razstavi pozornost in tudi odobravanje. Z realizacijo te misli bi bila MOL lahko postavila eno najlepših in najmodernejših mladinsko zaščitnih ustanov za ono deco, ki je zaščite in skrbstva najbolj potrebna.

Spredaj sem omenil med mladinsko zaščitnimi ustanovami, ki jih vzdržuje MOL, tudi šolske kuhinje. Da bo ta kronika popolna, naj podam še o njih kratko poročilo.

Šolskih kuhinj je bilo v Ljubljani v šolskem letu 1937./38. 12, in sicer: na I. deški ljudski šoli (usta-

novljena l. 1936.), na II. drž. deški (1935.), na IV. drž. deški (1937.), na V. drž. deški (1936.), na III. drž. dekliški (1936.), drž. ljudski na Viču (1936.), na bežigradski šoli (1936.), v Lichtenthurnovem zavodu (1920.) in na pomožni šoli (1936.).

Iz gornjih podatkov je razvidno, da so vse kuhinje novejšega datuma razen one na III. drž. mešani. Kuhinje obratujejo večinoma vse od začetka oktobra do konca maja. V njih je zajtrkovalo v l. 1937./38. 549 otrok, obedovalo 40, malicalo pa 51. Od njih ustanovitve do konca šolskega l. 1937./38. so znašali izdatki 193.462 din. Večino teh kuhinj je vzdrževala MOL, deloma pa so jih podpirali tudi banska uprava, Rdeči križ, učiteljstvo in privatniki. V teh kuhinjah je bilo razdeljenega 80.405 l mleka, 250 kg sladkorja, 2555 kg krompirja, 25.097 kg kruha, 1050 kg fižola in 1500 kg moke.

K šolskim kuhinjam naj omenim še otroške vrtece, ki jih vzdržuje MOL. Teh je bilo v preteklem šol. letu 7, in sicer: na Taboru (ustanovljen l. 1889.), II. mestni otroški vrtec (l. 1900.), na II. dekliški šoli (l. 1930.), na II. mešani ljudski šoli (l. 1931.), III. otroški vrtec (l. 1935.), za Bežigradom (l. 1936.) in na III. drž. mešani ljudski šoli (l. 1937.).

Tozadevne mladinske ustanove so prav za prav za Ljubljano najstarejše mladinsko - zaščitne ustanove. Prostorov imajo 13, dalje 13 vrtnaric, toda od vseh 7 samo en otroški vrtec ni v najeti zgradbi, in sicer oni, ki je v samostanu frančiškanskih misijonark.

Čeprav so bili, kakor že uvodoma omenjeno, ti podatki o socialnem skrbstvu MOL skromni, so vendarle pokazali, da ima občina mnogo razumevanja za to panogo mladinskega skrbstva. Iz podanega gradiva je razvidno, da prevladuje v mladinskem socialnem skrbstvu MOL bolj kurativna kot preventivna plač. Ta značilna poteza pa ni značilna samo za MOL, marveč prav tako za vse one občine, ki so šele nekaj let, morda tudi dvoje desetletij pričele posvečati mladinskemu socialno - skrbstvenemu vprašanju pozornost. Simpatično pa je pri celi stvari to, da gredo vse krivulje v pozitivno smer, in sicer stabilno, brez nenaravnih ali morda celo protinaravnih skokov. Bila bi ta stvar brez dvoma sumljiva, če bi razpolagali samo s podatki za nekaj let, ko pa razpolagamo z njimi za vsa leta po vojni, odn. od početka te ali one panoge mladinskega socialnega skrbstva, daje to že dovolj jamstva, da bo tudi v bodoče šla razvojna linija vedno v pozitivno smer.

ŽIVLJENJSKA BILANCA MESTA LJUBLJANE

Umrljivost, rojstva in poroke v Ljubljani od leta 1918. do l. 1937. so bile razvidne iz karte v velikosti 110 × 80.

Vse tri črte (siva, ki je predstavljala umrljivost, modra — rojstva, rdeča — poroke) so stale l. 1918. zelo nizko, kar je za zaključek vojne povsem razumljivo, posebno za rojstva in poroke. Siva črta se takoj v naslednjem letu dvigne, nato pade na isto višino nazaj, se naslednjega leta zopet dvigne, nakar preide v stalno počasno padanje do l. 1928., ko doseže minimum 10 ‰. V letih 1929. in 1930. zaznamujemo zopet rahel porast, nakar se leta 1931. vrne zopet na minimum, nato pa variira med 10 in 12 ‰ do l. 1935., l. 1936. pade zopet na minimum, l. 1937. pa se znova

dvigne na 12 ‰. Dočim opazimo od l. 1921. do l. 1928. tendenco stalnega padanja umrljivosti, zasledujemo od l. 1928. do l. 1937. stagnacijsko linijo z majhnimi variacijami.

Bolj negativna pa je rdeča črta (poroke). Od 9 ‰ l. 1918. napravi v prvem letu po vojni kolosalen skok na 19 ‰. Na tej višini se drži do l. 1921., nakar prične stalno padati in doseže prvi minimum l. 1927., in sicer 14 ‰, nakar se dviguje do l. 1930. (15 ‰), v letih krize pa rapidno pada do l. 1935. (8 ‰) in doseže tako največji padeč po vojni. Toda v l. 1937. doseže zopet srednjo višino 13 ‰.

Še interesantnejšo sliko, osebno v odnosu do sive in rdeče, nam nudi modra črta (rojstva). Od l. 1918. stalno in močno rase. L. 1922. doseže sivo črto, gre preko nje in se l. 1923. približa rdeči. To znači, da smo bili od l. 1918. do l. 1922. pasivni, umrljivost je bila večja od rojstva. Od l. 1923. pa se boči v lahnem padcu nad sivo in rdečo črto ter se jim l. 1927. prvič po vojni povsem približa. Tega leta je bilo torej na 1000 prebivalcev skoro enako število za rojstva, umrljivost in poroke. Naslednjega leta se rojstva zopet dvignejo, toda pridejo zaradi porasta porok pod rdečo črto, jo po l. 1931., ko jo v fazi rapidnega padanja zopet presečejo in dosežejo l. 1932. drugi maksimum po vojni in sicer 14 ‰. Od tu padajo do l. 1934. skupaj z rdečo in sivo in se jima približajo tako, kot leta 1927. Leta 1934. padejo celo pod sivo črto, toda naslednjega leta se zopet dvignejo in se v l. 1937. približajo 10 ‰. Stanje umrljivosti, porok in rojstev l. 1937. je torej povsem podobno, odn. enako stanju leta 1929.

V primerjavi z ostalim materialom na razstavi v pogledu splošne umrljivosti je treba pripomniti, da je bila le ta manjša kot v Celju, Mariboru in Ptujju ter mnogo manjša od umrljivosti, ki jo izkazujejo okrajji Slovenije, t. j. kmečko prebivalstvo. Največjo rodno od l. 1927. dalje izkazuje sicer mesto Celje in je bila Ljubljana šele na drugem mestu, je pa njena rodno od l. 1927. mnogo večja od rodno, ki jo izkazujejo okrajji Slovenije. Dočim rodno v okrajjih od l. 1927. pada, v Ljubljani rase. Toda ta pojav je pripisovati navalu tujih porodnic v ljubljansko žensko bolnico. Tudi v pogledu porok je Ljubljana na drugem mestu za Celjem, ima pa letno skoro še enkrat toliko porok na 1000 prebivalcev, kot jih imajo okrajji Slovenije.

Rojstva v Ljubljani v l. 1937. so bila razvidna iz posebne tabele, ki se je delila v dva dela, in sicer: 1. rojstva mater domačink in 2. nezakonska rojstva mater domačink.

1. *Rojstva mater domačink* v letu 1937. so bile takele: rojenih zakonskih je bilo 969, nezakonskih 100, skupaj torej 1069. Od teh je bilo moških 550, ženskih 519.

Z ozirom na starost mater je bilo razvidno, da so imele otrok matere

pred 20. letom	39
od 20. do 25. leta	242
od 26. do 30. leta	381
od 31. do 35. leta	240
od 36. do 40. leta	117
od 41. do 45. leta	29
od 46. do 50. leta	4

Po poklicih se razdele takole:

delavci	109
posestniki	27
obrti uslužbenci	323
trgovci in gostilničarji	45
javni nameščenci	139
nižji uslužbenci	50
drugi	177

Od teh so rodile matere

1 krat	454	7 krat	19
2 "	279	8 "	11
3 "	138	9 "	13
4 "	66	10 "	5
5 "	27	več "	12
6 "	28		

Iz gornjih podatkov je torej razvidno, da rodi relativno največ mater med 26. in 30. letom, da imajo največ otrok obrtni uslužbenci, vsi skupaj pa imajo po pretežni večini posamič samo enega otroka.

2. *Nezakonska rojstva mater domačink* pa nam kažejo sledečo sliko: Vseh nezakonskih rojstev je bilo v l. 1937. 100. Od teh 58 moških in 42 ženskih. Matere so bile stare pod 20 let v 11 primerih, od 21 do 25 v 42, od 26 do 30 v 33, od 31 do 35 v 5 in od 36 do 40 v 7 primerih. Največ nezakonskih porodov je bilo v mesecu marcu, torej največ spočetij v mesecu juniju. Po poklicu je bilo 12 mater delavk, 1 kmetica, 22 obrtnih uslužbenk, 1 javna nameščenska, 1 nižja uslužbenka, drugih 28, služkinj pa 33.

Posamezna mati je rodila enkrat v 75 primerih, 2 krat v 15, 3 krat v 5, štiri, 6 in 8 krat v 1 primeru.

Ti podatki nam torej povedo, da je med nezakonskimi največ novorojencev moškega spola, da rode nezakonske matere največkrat v starosti od 20 do 25 let in da imajo največ nezakonskih otrok služkinje.

Vse tozadavne ugotovitve v pogledu mater domačink, bodisi za zakonske kot nezakonske, so bile prikazane še na posebnih kartah, na katerih so bile razlike nazorno razvidne.

Rojstva domačinov po spolu v Ljubljani so pokazala v desetletju 1927.—1937., da je bilo rojenih v teh letih 52.5 % moških in 47.5 % ženskih. Največja diferenca v spolu se je pokazala v l. 1936., ko je bilo med rojenimi moških 54.9 % in ženskih 45.1 %.

Ta karta je nudila interesantno ugotovitev v sledečem pogledu: v letih, v katerih je šla črta rojstev vodoravno, imamo med spoli stabilen %, ki variira pri moškem spolu od 53.9 do 54.1, odn. pri ženskah od 45.8 do 46.1. Na prelomu med porastom in padcem se % približata, n. pr. v letu 1932., ko je bilo razmerje 50.3 % : 49.7 %. V l. 1933., ko so rojstva padla, pa prevladuje med novorojenimi ženski spol, in sicer v razmerju 48.9 % : 51.1 %. Od l. 1934. pa, ko so porodi rasli, pa se je tudi razmerje med spoloma obrnilo v prid moškemu (l. 1936.). Na podlagi teh ugotovitev bi skoro lahko postavili pravilo, da gre vsako padanje rojstev v škodo moških potomcev, odn. vsako naraščanje v njihov prid in to v sorazmerju porastov.¹

Nezakonska rojstva v Ljubljani v letih 1927. do 1937. kažejo, da so v padanju. L. 1927. je znašal % nezakonskih 17 %, l. 1937. pa »samo« še 12 %. Toda

¹ Vprašanje je le, če bi nam podatki za prejšnja leta tudi potrdili to domnevo. Vsekakor pa bi bilo gornjo trditev dobro raziskati za daljše časovno razdobje.

pri stvari so interesantne in poučne naslednje ugotovitve: % nezakonskih rojstev domačih mater je od l. 1931., ko je znašal 16 %, padel na 7.5 %, nakar se je zopet dvignil na 11 %, pa padel v l. 1937. zopet na prejšnji minimum. Toda povsem drugačno sliko nam kažejo % nezakonskih rojstev tujih mater, torej mater, ki niso Ljubljancanke. Njihova krivulja je od l. 1928., ko je znašal maksimum 18 %, padla na minimum, l. 1935., ko je znašal 13 %, pa se je do l. 1937. znova dvignila na 16.5 %. Zaključek je pri stvari enostaven in nam potrjuje pač staro izkušnjo, da imajo ona dekleta, ki prihajajo z dežele v mesto za zaslužkom, največ nezakonskih otrok.

V primerjavi z ostalimi mesti ima Ljubljana najmanj nezakonskih. V petletju 1931.—1935. jih je imela 13.8 %, dočim jih izkazujejo za isto petletje Ptuj 22.8 %, Maribor 23.0 %, Celje pa 29.1 %, dočim znaša % nezakonskih za vso Slovenijo 11.2 %.

Otroška umrljivost v Ljubljani od l. 1918. do l. 1937. pa je nudila najpestrejšo sliko. Iz karte je bilo razvidno, koliko je umrlo dojenčkov v 1. mesecu, koliko v prvem letu, koliko od 2. do 15. leta in koliko do 15. leta sploh.

Med umrlimi je bilo starih do 15 let:

l. 1920.	5.5 otrok ali 27.5 %
l. 1925.	4.73 otrok ali 23.65 %
l. 1930.	4.00 otrok ali 20.00 %
l. 1935.	2.6 otrok ali 13.00 %

Iz teh podatkov je razvidno, da je umrljivost otrok do 15. leta v teku zadnjih 15 let padla za polovico. Od l. 1918. je rasla in dosegla maksimum leta 1921. (29 %), naslednjega leta je takoj padla na 22 % in ostala približno na tej višini do l. 1927., nakar je znova padla in dosegla prvi minimum l. 1929., in sicer 14 %, nato napravi ponovno skok na 20 %, nakar pade l. 1934. na drugi in največji minimum, in sicer 7.5 %, toda čez dve leti se zopet dvigne na 15 %.

Umrljivost otrok od 2. do 15. leta je prav tako v padanju. Od maksimuma l. 1918., ki je znašal 19 %, je po znatnih padcih in manjših dvigih padla na minimum l. 1937., ki je znašal 6 %.

Največje zmanjšanje od l. 1919. do l. 1937. pa kaže umrljivost otrok do 1. leta. Ta je padla od 34 % leta 1919. na 1.5 % l. 1934., nakar se je do l. 1937. »opomogla« na 6 %.

Stabilnejša pa je umrljivost dojenčkov do 1. meseca starosti. Ta je znašala l. 1919. 10 % in dosegla v rahlih variacijah 2.5 % v l. 1934., nakar se je približala 5 % v letu 1937.

Na podlagi teh podatkov lahko zaključimo, da je umrljivost mladine v Ljubljani »zadovoljiva«.

Toda pravilnejšo sliko *umiranja dece po spolu in starosti* je nudila obiskovalcem posebna tabela, ki je vsebovala podatke za različne otroške bolezni pregledno za l. 1935., 1936. in 1937., in sicer za umrle v 1. mesecu, v 2. mesecu, od 3. do 5. meseca, od 6. do 8. meseca, od 9. do 12. meseca, dalje od 2. do 5. leta, od 6. do 10. leta in od 11. do 15. leta.

Od vseh otrok v prvem letu jih umre v prvem mesecu največ. L. 1935. jih je umrlo v prvem letu 55 (29 moških in 26 žensk), v l. 1936. 83 (51 + 32), v l. 1937. pa 75 (47 + 28). Dalje je velika umrljivost od 2. do 5. meseca, in sicer je bila l. 1935. 11 (3 + 8), l. 1936. 25 (14 + 11), nato l. 1937. 15 (10 + 5). V prvem mesecu umre največ nedonošenih, ali onih, ki

so preslabotni, dočim umirajo v ostalem časovnem razdobju za najrazličnejšimi boleznimi.

Mrtvorojeni v Ljubljani od l. 1927. do 1937. kažejo tendenco padanja. Skupna števila in odstotki mrtvorojenih napram vsem rojenim domačih in tujih mater so bila v letih 1927.—1937. naslednja:

1927.	64 ali 4.03 %
1928.	59 ali 3.48 %
1929.	75 ali 4.50 %
1930.	79 ali 3.84 %
1931.	63 ali 3.30 %
1932.	73 ali 3.38 %
1933.	66 ali 3.29 %
1934.	68 ali 3.33 %
1935.	59 ali 2.75 %
1936.	55 ali 2.36 %
1937.	77 ali 3.64 %

Število mrtvorojenih je od l. 1929. stalno padalo do l. 1936., zadnje leto pa se je znatno dvignilo.

Za mrtvorojene domačih mater veljajo v omenjenem časovnem razdobju naslednja absolutna števila in odstotki proti celokupnemu številu rojenih:

1927.	30 ali 4.96 %
1928.	13 ali 1.81 %
1929.	20 ali 2.79 %
1930.	20 ali 2.78 %
1931.	16 ali 2.07 %
1932.	17 ali 2.00 %
1933.	17 ali 2.34 %
1934.	13 ali 2.12 %
1935.	15 ali 2.15 %
1936.	21 ali 2.07 %
1937.	23 ali 2.15 %

Ta črta je nekoliko stabilnejša, ni pa ona, ki prikazuje število nezakonskih med 100 mrtvorojenimi. Le teh je znašal % l. 1927. 18.5 %, minimum l. 1931. 12.5 %, maksimum pa l. 1936., ki je dosegel 25 %, nakar je v l. 1937. padel na 3.80 %.

Ljubljana ima od mest najmanjši odstotek mrtvorojenih 2.15 % (če vzamemo % mrtvorojenih domačih mater), nato sledi Maribor s 3.1 %, Ptuj s 7.1 % in Celje z 9.1 %. Število mrtvorojenih je v Ljubljani padlo od 3.0 % v petletju 1921. do 1925. na 2.1 % v petletju 1931.—1935. Povprečni % mrtvorojenih za vsa mesta je znašal v omenjenem zadnjem petletju 4.3 %, dočim je znašal za vso Slovenijo 2.3 %.

Iz vsega gradiva o socialnem mladinskem skrbstvu in zdravstvu mesta Ljubljane je bilo razvidno, da si utira slovenska prestolnica vkljub vsem težavam in oviram tudi v mladinskem skrbstvu in zdravstvu zadovoljivo pot. Vsekakor bi bile interesantne primerjave z drugimi prestolnicami, tudi inozemskimi, v tem pogledu, toda to bi presegalo tu začrtani okvir. S tem pa še ni rečeno, da bi se ta misel morala opustiti. Njena uresničitev bi bila naravnost velikega pomena in prav to je bila ena vodilnih misli kongresa, da bi vse balkanske države primerjale med seboj svoje delo, se kontrolirale in dajale druga drugi pobudo za ustvarjanje boljše bodočnosti novih generacij. Toda to, kar je na mednarodni razstavi prikazala MOL, je vzdržalo kritiko, ni vzbujalo pohujšanja, dalo ji je legitimacijo, da na bodoče take prilike lahko mirno računata. Vsekakor pa je želeli, da bi na prihodnjem kongresu, ki bo l. 1940. v Bukarešti, mogla pokazati še več in še bolj sistematičnega dela.